

УДК [373.5.015.311:159.9.07](044)

НАВЧАЛЬНА ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Іонова І.М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Кирилюк А.В., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

У статті проаналізовано різні погляди на визначення проектної діяльності. Розглянуто зміст проектної діяльності та специфіку суб'єктів проектної діяльності. Акцентовано на необхідності ресурсного підходу до активності в соціальному просторі. Висвітлено мету та завдання навчальної проектної діяльності майбутніх соціальних працівників. Схарактеризовано засоби проектування, за допомогою яких відбувається оволодіння змістом творчої проектної діяльності. Визначено результати навчальної проектної діяльності майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: *проектна діяльність, навчальна проектна діяльність, суб'єкти проектної діяльності, засоби проектування, етапи проектної діяльності.*

В статье проанализированы различные взгляды на определение проектной деятельности. Рассмотрено содержание проектной деятельности и специфика субъектов проектной деятельности. Акцентировано на необходимости ресурсного подхода к активности в социальном пространстве. Освещены цели и задачи учебной проектной деятельности будущих социальных работников. Охарактеризованы способы проектирования, с помощью которых происходит овладение содержанием творческой проектной деятельности. Определены результаты учебной проектной деятельности будущих социальных работников.

Ключевые слова: *проектная деятельность, учебная проектная деятельность, субъекты проектной деятельности, способы проектирования, этапы проектной деятельности.*

Ionova I.M., Kyryliuk A.V. TRAINING PROJECT ACTIVITY AS A MEANS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article analyses different views on the definition of the project activities. Reviewed the content of project activities and the specifics of social workers, volunteers, government agencies, associations of citizens as subjects of the project activities. Accented on the necessity of the resource approach to activity in the social space and the features of the patrons, sponsors and entrepreneurs as agents in the financing. Characterized the projection tools by means of which the mastery of content of creative projects activity.

Key words: *project activity, training project activity, subjects of the project activities, means of design, stages of project activities.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується дотриманням засад особистісно орієнтованої педагогіки й спрямуванням на євроінтеграцію. Стандарти підготовки спеціалістів розширені введенням досвіду практичної діяльності та самостійної діяльності з елементами творчості. Це актуалізує пошук форм і методів організації та здійснення начально-виховного процесу у вищих навчальних закладах і змінює пріоритети в підготовці майбутніх соціальних працівників.

На особливу увагу заслуговують засоби, що сприяють формуванню професіоналізму майбутніх соціальних працівників. Серед них – навчальна проектна діяльність. Актуальність оволодіння основами проек-

тної діяльності зумовлена, по-перше, тим, що названа діяльність має широку галузь застосування на всіх рівнях організації соціальної роботи. По-друге, володіння логікою й технологією соціокультурного проектування дозволить майбутнім соціальним працівникам ефективніше здійснювати функції менеджменту соціальної роботи. По-третє, проектні технології забезпечують конкурентоспроможність особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ідеї застосування методу проектів у навчальній діяльності школярів детально проаналізований у працях С. Гончаренка, В. Гузеєва, Н. Матяш, Н. Пахомової, Є. Полат, О. Савченко, В. Симоненко, О. Фунтікової, Ю. Хотунцева, І. Чечеля.

У контексті вищої педагогічної освіти проблема проектної діяльності вивчалася Є. Геніке, О. Зосименко, Г. Ковальчук, Л. Колесніковою, Т. Камініною, О. Купенко. У дисертаційних дослідженнях Л. Пташніка, М. Пелагейченка, Т. Газуки досліджуються питання підготовки майбутніх учителів до використання проектної діяльності. С. Ізбаш, М. Елькін розглядають проектну діяльність як фактор соціально-професійної адаптації та формування професійної компетентності студентів.

Аналіз досліджень, присвячених проблематиці застосування проектної діяльності у вищих навчальних закладах, дає підстави вважати, що дослідницький і практичний характер навчальної проектної діяльності сприяє формуванню професійних, пізнавальних і особистісних мотивів, підвищує самооцінку та розширює коло соціальних контактів студентів, розвиває вміння взаємодіяти з різними людьми в процесі вирішення проблем. Технологія навчального проектування забезпечує розвиток дослідницьких здібностей студентів і формування необхідних для професійної діяльності вмінь аналізувати виробничі проблеми, знаходити творчі шляхи їх вирішення на всіх етапах навчання. Зазначене потребує розгляду можливості використання проектної діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, особливо в аспекті розгляду суб'єктів проектної діяльності й інструментального забезпечення проектної діяльності.

Постановка завдання. Мета дослідження – зробити спробу визначити потенціал навчальної проектної діяльності для професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найважливіших характеристик сучасної людини, яка діє в просторі культури, є здатність до проектної діяльності. Проектна діяльність належить до інноваційної; оскільки її метою є перетворення реальності, діяльність ґрунтується на відповідній технології, яку можна уніфікувати, засвоїти, удосконалити.

На думку О. Купенко та К. Яресько, проектна діяльність – це така діяльність, яка починається зі створення певного образу майбутнього, що забезпечує необхідні переваги порівняно із ситуацією без проекту і є можливим за наявності команди виконавців і ресурсів, і яка завершується у визначений час із перетворенням цього образу на об'єктивну реальність [5].

С. Шустов дійшов висновку, що проектна діяльність – це вид навчально-пізнавальної активності учня, що спрямована

на засвоєння професійного досвіду проєктувальників, конструкторів, дизайнерів та оволодіння спеціальними (креативними) розумовими діями й операціями в процесі створення продукту – проєкту ідеального й реального.

На думку О. Сапходоевої, проектну діяльність можна розглядати як засіб забезпечення співпраці, співтворчості викладачів і учнів, як спосіб реалізації особистісно орієнтованого підходу в освіті [6].

Дослідниця Т. Камініна під навчально-проектною діяльністю студента розуміє комплексну діяльність студента, яка інтегрує пізнавальну й проектну діяльність, спрямовану на засвоєння соціокультурного досвіду (знань, способів діяльності, творчості, цінностей, ідеалів) і збагачення особистого досвіду в процесі створення проєктів на основі усвідомлення проблем, поставлених завдань, прогнозування результатів, пошуку шляхів і засобів їх досягнення, рефлексії власної діяльності та її подальшого корегування [3].

На основі аналізу праць українських і зарубіжних дослідників навчальну проектну діяльність майбутніх соціальних працівників ми визначаємо як творчий навчальний процес, орієнтований на виявлення й задоволення потреб майбутніх соціальних працівників шляхом оволодіння досвідом проектування й створення ідеального чи матеріального продукту, якому притаманна об'єктивна чи суб'єктивна новизна.

Проект розуміємо як сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та завершення з метою досягнення певних цілей, зі встановленими строками, витратами й параметрами виконання [2, с. 504].

Суб'єктами проектної діяльності називаємо тих, хто проявляє активність, здатен робити свідомий вибір і відповідати за нього, виявляючи тим самим власну унікальність. У навчальній проектній діяльності суб'єктами є викладач, студенти та суб'єкти діяльності в соціальному просторі (представники цільової групи, на яку спрямований проєкт, державні організації, що надають соціальні послуги, громадські організації, особи, для яких соціальна діяльність є професійною сферою, волонтери, меценати, спонсори, підприємці), з якими здійснюється співпраця в процесі проектної діяльності.

Функції викладача полягають в організації навчальної проектної діяльності студентів і представленні їм системи зовнішніх орієнтирів, що формують базу для інтеріоризації. Методологічну спрямованість навчання становить система його принципів. Принципи навчання відіграють керівну й регулюючу роль у процесі навчання, оскільки

є узагальненням як теоретичних, так і емпіричних психолого-педагогічних досліджень, мають об'єктивний характер.

До складу зазначених принципів входять теоретичні психолого-педагогічні узагальнення вимог до змісту й організації навчання, серед яких принцип соціальної зумовленості та науковості навчання, його практичної спрямованості, принцип систематичності й послідовності навчання, принцип доступності, активності й умотивованості навчання, принцип комплексності та єдності навчання й виховання, принцип спільної діяльності педагога та студента [4].

Визначаючи специфіку суб'єктів соціального простору, вважаємо за потрібне окреслити, чим подібні й чим різняться індивідуальні й колективні суб'єкти. Дослідниця О. Купенко [5, с. 19] зауважує, що й індивідуальні, і колективні суб'єкти соціального простору визнають цільову групу, на вирішення проблем якої спрямований проект, суб'єктом проектної діяльності, а також усвідомлюють переваги й труднощі допомоги в кризових станах і активізації людського фактора цільової групи. Крім того, вони усвідомлюють, що будь-яке соціальне нововведення торкається інтересів людей і може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Для ефективного здійснення проектної діяльності важливим є розуміння особливостей окремих суб'єктів. Так, соціальні працівники характеризуються наявністю професійних знань, досвіду, високим рівнем емоційно-ціннісних якостей. Вони керуються бажаннями допомагати людям, робити добро та служити суспільству; мають бажання спілкуватися з людьми та керуються особистісними, релігійними й політичними переконаннями.

Обмеженість можливостей держави щодо задоволення потреб громадян актуалізує роль волонтерів. Волонтери діють добровільно без заробітної плати та службового зростання. Керуються потребами особистісного розвитку, соціальних контактів, суспільного внеску та потребами виявляти милосердя й доброзичливість. Волонтерська діяльність ґрунтується на особистісних, релігійних і політичних переконаннях.

Державні установи, які створені державою для вирішення соціальних проблем, діють за інструкціями міністерств і відомств і фінансуються з державного та місцевих бюджетів. Обмеженість можливостей державних установ у задоволенні соціальних потреб громадян стає підґрунтям для залучення громадськості до вирішення проблем.

Об'єднання громадян базуються на доктрині суспільної участі. Сталі відносини учасників об'єднань дозволяють їм відчувати свою організованість як певного інституту громадянського суспільства. Об'єднання громадян відіграють важливу роль у місцевій політиці та спрямовують свою діяльність на вирішення локальних проблем, зміну на краще самих себе та світу, в якому живуть.

Проектна діяльність зумовлює необхідність ресурсного підходу до активності в соціальному просторі, адже передбачає визначеність людських, часових і матеріальних ресурсів, необхідних для отримання запланованого результату. Суб'єктами проектної діяльності, які надають ресурси, виступають меценати, спонсори й підприємці.

Меценатами можуть бути особи чи організації, які забезпечують проект ресурсами й не ставлять перед командою проекту комерційних завдань. Мотив мецената пов'язаний із підтримкою реноме, прагненням прославити своє ім'я, також може відображати певний особистий інтерес і захоплення, мрії, релігійні переконання. На думку В. Лукова, задоволення нематеріальних потреб нерідко є найбільш сильним мотивом для витрат (зокрема й суттєвих витрат).

Спонсорство, на відміну від меценатства, передбачає отримання власної вигоди. Спонсор бере на себе зобов'язання надати кошти для здійснення проекту, а організатори проекту зобов'язуються рекламувати або іншим чином представляти інтереси спонсора. Це, власне, і є розплата за договором спонсорінга, який не передбачає повернення виділених під проект фінансових ресурсів.

Реалізація проектів у соціальній сфері дуже часто є неможливою без участі підприємців. Підприємництво є особливим видом суспільної діяльності, спрямованою на виготовлення продукції чи надання послуг із метою отримання прибутку. Досліджуючи морально-етичні цінності підприємців, В. Акопян [1, с. 12] визначив специфічні риси підприємців, усвідомлення яких знизить ризики недосягнення мети проектної діяльності. Так, до позитивних рис підприємців дослідник зараховує здатність до прийняття творчих рішень і готовність нести персональну відповідальність за ці рішення; готовність до ризику; здатність передбачити майбутнє, поєднувати можливі витрати й прибутки; здатність поступатися власними інтересами заради справи; лідерські якості, діловитість, підприємливість; наявність ресурсів.

Негативними рисами, що можуть бути притаманні сучасному підприємцеві, є прагнення особистого збагачення, споді-

вання лише на власні сили й здібності, ігнорування самостійної цінності інших людей, перетворення їх на засоби досягнення власних цілей, схильність до недобросовісної конкуренції. Зважаючи на це, ініціатори й керівники соціального проекту мають бути готовими до труднощів із залученням ресурсів для реалізації наявної ініціативи, повинні мати практику соціальних комунікацій.

Розуміння особливостей суб'єктів проектної діяльності дозволить майбутнім соціальним працівникам мати правильне уявлення про мотивацію, знання й уміння суб'єктів проектної діяльності; чітко вибудувати стратегію й тактику співпраці з ними та досягати реалізації поставленої мети.

Метою навчальної проектної діяльності майбутніх соціальних працівників є підготовка до успішної й безпечної перетворювальної діяльності. Тому завдання навчальної проектної діяльності майбутніх соціальних працівників визначені так:

- формування проектної культури (проектно-технологічний світогляд і мислення; культура праці, потреба в проектній діяльності, високі мотиви цієї діяльності);
- практична підготовка до проектної діяльності (соціальні знання, уміння, навички, досвід проектно-технологічної діяльності);
- розвиток потенціалу особистості (перехід потенціальних здібностей в актуальні);
- формування в майбутніх соціальних працівників стійкої адекватної самооцінки своїх можливостей і здібностей.

Оволодіння змістом творчої проектної діяльності відбувається за допомогою засобів проектування, серед яких є обґрунтування суперечності за допомогою факторного підходу, уточнення ідеї проекту із застосуванням SWOT-аналізу, формулювання мети проекту із використанням критеріїв SMART, оцінювання завершеності проекту для всіх його суб'єктів за допомогою декомпозиції.

Оскільки проектна діяльність виникає у відповідь на певну актуальну суперечність, важливим є правильне (коректне) виявлення й обґрунтування суперечності, на вирішення якої буде спрямований проект. Зробити це можна з використанням такого засобу, як факторний підхід. А. Петрущик [7] зауважує, що цей підхід передбачає розгляд об'єктивних, суб'єктивних, особистісних і людських факторів, виявлення суперечностей між ними. Об'єктивні фактори – фактори навколишнього середовища, що вийшло з-під контролю індивідуального та надіндивідуального суб'єктів; вони розвиваються за власними законами і впливають на суб'єктів. Суб'єктивні фактори – актив-

ність надіндивідуального суб'єкта, покликана свідомо впливати на можливі стихійні наслідки об'єктивного фактора. Особистісні фактори – це індивідуальні прояви соціального суб'єкта. Людські фактори – індивідуальні прояви людини.

Проектна діяльність здійснюється в реальних умовах – обставинах реальної дійсності. SWOT-аналіз передуює визначенню мети проекту й спрямований на визначення уточненого кінцевого результату (стратегічної мети проекту) із чітким уявленням причин існування суб'єкта. SWOT-аналіз передбачає розгляд внутрішніх і зовнішніх умов. Внутрішніми умовами вважають сильні сторони суб'єкта проектної діяльності, те, в чому суб'єкт має значні успіхи, чи якусь особливість, що надасть додаткові можливості. Слабкі сторони суб'єкта проектної діяльності – це відсутність чогось важливого для діяльності чи те, що поки не вдається (порівняно з конкурентами) і ставить суб'єкта в невідгідне становище. До зовнішніх умов відносять зовнішні можливості – сприятливі обставини, які суб'єкт проектної діяльності може використати для отримання переваги, і зовнішні загрози – події, що можуть негативно вплинути на діяльність.

Важливим інструментом для здійснення проектної діяльності є SMART-аналіз, який використовують для формулювання мети проекту. Мета – ідеальне вгадування результатів діяльності наперед у думках.

У теорії проектної діяльності розроблені спеціальні критерії формулювання мети, спрямовані саме на забезпечення гарантованого її досягнення. До критеріїв SMART віднесено конкретність (specific), вимірюваність (measurable), окресленість (area-specific), реалістичність (realistic), визначеність у часі (time-bound).

Дослідження технології проектної діяльності можна віднайти в наукових розвідках В. Кукушина, Є. Полат, І. Чечеля, В. Гузеєва, Н. Матяш, А. Клименко й інших. Вивчивши названі різними авторами етапи проектної діяльності, ми узагальнили й виокремили такі етапи:

- пошуково-дослідницький етап (пошук і аналіз проблеми; постановка цілей і завдань; збір, вивчення, оброблення інформації за темою проекту; планування проектної діяльності; вибір засобів і методів для реалізації поставлених цілей);
- технологічний етап (виконання запланованих дій; оформлення результатів проекту, що виконується як освітній продукт);
- результативний етап (захист проекту; підбиття підсумків виконання проекту (рефлексія, самоаналіз підсумків виконання проекту)).

Результатами навчальної проектної діяльності майбутніх соціальних працівників можна вважати сформованість основ проектно-технологічної культури; практичну підготовленість до творчої проектної діяльності; розвиток потенціалу особистості (перехід потенційних здібностей в актуальні); формування в майбутніх соціальних працівників стійкої адекватної самооцінки власних можливостей і здібностей.

Висновки з проведеного дослідження. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що розширення стандартів підготовки майбутніх соціальних працівників введенням досвіду практичної діяльності та самостійної діяльності з елементами творчості актуалізує оволодіння студентами основами проектної діяльності та використання навчальної проектної діяльності в навчальному процесі вищої школи.

Навчальну проектну діяльність майбутніх соціальних працівників визначаємо як творчий навчальний процес, орієнтований на виявлення й задоволення потреб майбутніх соціальних працівників шляхом оволодіння досвідом проектування й створення ідеального чи матеріального продукту, якому притаманна об'єктивна чи суб'єктивна новизна.

Навчальна проектна діяльність характеризується чітко визначеними структурно-функціональними складниками. Опанування теоретичних основ проектної діяльності та практичний досвід роботи над проектами сприяють становленню майбутніх соціальних працівників як суб'єктів професійної діяльності. Засвоєння майбутніми соціальними працівниками особливостей

суб'єктів проектної діяльності та власний досвід використання засобів проектування для генерування ідей, вирішення проблем, обрахування ресурсів, реалізації й презентації власних досягнень є необхідними якими в майбутній професійній діяльності в соціальній сфері.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у вивченні досвіду залучення різного роду ресурсів для реалізації навчальних проектів в умовах вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акоюн В. Морально-етичні цінності підприємця: формування та розвиток (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філософських наук: 09.00.03 / Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. К., 2004. 18 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / За заг. ред. проф. І. Звереві. Київ, Симферополь: Універсум, 2013. 536 с.
3. Камынина Т. Формирование учебно-проектной деятельности студента в образовательном процессе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Оренбург, 2006. 200 с.
4. Матяш Н. Психология проектной деятельности школьников: дис. ... д-ра психолог. наук: 19.00.07. Брянск, 2000. 385 с.
5. Проектна діяльність у соціальній сфері: навч. посібник / О. Купенко та ін. Суми: Вид-во СумДУ, 2007. 76 с.
6. Сапходоева О. Проективные умения в профессиональном становлении будущих офицеров: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Саратов, 2007. 146 с.
7. Адуло Т., Антипенко А., Алексеева Е. и др. Человек: Философские аспекты сознания и деятельности / под ред. Д. Широкова, А. Петрушица. Мн: Наука и техника, 1998. 208 с.